

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

# **АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА**

**Методичні вказівки до виконання курсової роботи з дисципліни  
”Фінансовий аналіз”  
для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»  
галузі знань 0305 – «Економіка і підприємництво»  
напряму підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит»  
всіх форм навчання**

Обговорено та  
рекомендовано  
на засіданні кафедри  
фінансів  
Протокол № 1  
від 29.08. 2014 р.

Аналіз фінансового стану підприємства. Методичні вказівки до виконання курсової роботи з дисципліни «Фінансовий аналіз» для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» галузі знань 0305 – «Економіка і підприємництво» напрямку підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит» всіх форм навчання / Укл. В.І. Ервін, О.В. Шишкіна, О.М. Парубець, О.М. Кальченко – Чернігів: ЧДТУ, 2014. – 35 с.

Укладачі: Ервін Вікторія Іванівна, кандидат економічних наук, доцент  
Шишкіна Олена Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент  
Парубець Олена Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент  
Кальченко Ольга Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент

Відповідальний за випуск: Ільчук Валерій Петрович, завідувач кафедри фінансів,  
доктор економічних наук, професор

Рецензент: Панченко О.І., кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Чернігівського національного технологічного університету

## ЗМІСТ

Вступ .....	4
1 Загальні вимоги та структура курсової роботи ....	5
2 Рекомендації щодо виконання основних розділів курсової роботи.....	6
2.1 Характеристика майнового стану підприємства та джерел його формування .....	6
2.2 Аналіз фінансової стійкості .....	13
2.3 Аналіз ліквідності .....	19
2.4 Аналіз прибутку та рентабельності .....	22
2.5 Оцінка ділової активності підприємства .....	29
3 Висновки .....	31
Рекомендована література .....	34

## ВСТУП

Розвиток ринкових відносин в Україні обумовлює пріоритетне місце в бізнесі фінансового управління, складовою частиною якого є аналіз фінансового стану підприємств. У сучасних умовах кожний господарюючий суб'єкт незалежно від виду основної діяльності і форми власності повинен реально оцінювати не тільки власний фінансовий стан, а й фінансовий стан потенційних партнерів.

Практично всі партнери підприємства, власники, органи державного контролю та інші суб'єкти економіки використовують результати фінансового аналізу для прийняття рішень по оптимізації своїх інтересів, при цьому якість рішень, що застосовуються, безпосередньо залежить від якості попередньо виконаного фінансового аналізу.

Вивчення дисципліни “Фінансовий аналіз” передбачає засвоєння студентами способів, методів і інструментів аналізу, фінансових концепцій з точки зору прийняття рішень для ефективного використання засобів підприємства, залучення фінансових ресурсів на вигідних умовах.

Метою фінансового аналізу є оцінка фінансового стану підприємства в попередньому періоді, який відображений в фінансовій звітності та оцінка майбутнього потенціалу підприємства. У процесі аналізу виявляються причини і фактори, які позитивно і негативно впливають на життєдіяльність підприємства, а по результатам аналізу формується комплекс заходів спрямований на поліпшення існуючого становища. Саме результати аналізу дозволяють визначити способи поліпшення фінансового стану підприємства в конкретний період його діяльності.

Виконання курсової роботи з дисципліни “Фінансовий аналіз” націлено на закріплення і поглиблення знань з даного курсу; формування практичних навичок проведення аналізу і розробку обґрунтованих пропозицій щодо підвищення ефективності виробничо-фінансової діяльності підприємства.

Методичні вказівки вміщують загальні вимоги і орієнтовну структуру курсової роботи, основні теоретичні відомості за кожним розділом курсової роботи, перелік завдань, які обов'язково повинні бути виконані студентом та рекомендовану літературу, котра дозволить ґрунтовніше з'ясувати основні теоретичні й практичні основи фінансового аналізу.

## 1 ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ТА СТРУКТУРА КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсова робота виконується на базі фінансової звітності реального підприємства. Бажано, щоб це підприємство стало об'єктом дослідження дипломної роботи студента.

Основна вимога до курсової роботи полягає у всебічному і глибокому аналізі фінансового стану підприємства, що досліджується на основі засвоєння студентом нормативних актів, правової основи підприємницької діяльності, узагальненням вітчизняних і зарубіжних методик аналізу.

Вихідні дані слід аналізувати за останній звітний період в розрізі наступних форм фінансової звітності:

- баланс (Звіт про фінансовий стан) (форма №1);
- звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (форма №2);
- звіт про рух грошових коштів (форма №3, 3-н);
- примітки до звітів.

Важливо показати вміння самостійно робити правильні висновки на основі вивченої літератури, зібраного, опрацьованого й узагальненого конкретного матеріалу.

Курсова робота повинна мати такі *основні розділи*:

Вступ.

1. Характеристика майнового стану підприємства та джерел його формування.
2. Аналіз фінансової стійкості.
3. Аналіз ліквідності.
4. Аналіз прибутку та рентабельності.
5. Оцінка ділової активності.

Висновки.

Список використаної літератури.

Додатки.

Курсова робота повинна бути оформлена згідно з діючими стандартами.

Студент повинен здати роботу викладачу на перевірку у встановлені строки.

Захист курсової роботи відбувається відповідно до графіку, встановленого викладачем, після перевірки роботи і наявності позитивної рецензії.

## 2 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ ОСНОВНИХ РОЗДІЛІВ КУРСОВОЇ РОБОТИ

### Вступ

У вступі до курсової роботи обґрунтовується актуальність аналізу фінансового стану підприємства в сучасних умовах господарювання, визначається роль і місце фінансового аналізу на підприємстві, що досліджується.

Визначається мета роботи, предмет і об'єкт дослідження, завдання, які мають бути виконані; зазначаються методи і прийоми, що використовуються в курсовій роботі; встановлюються інформаційні джерела дослідження.

### 2.1 Характеристика майнового стану підприємства та джерел його формування

#### *Необхідні теоретичні відомості*

Сукупність економічних ресурсів, які є в розпорядженні підприємства та які забезпечують отримання прибутку в разі їх корисного використання складають майно підприємства або його активи.

Активи підприємства поділяють на оборотні і необоротні. *Оборотні* – грошові кошти і їх еквіваленти, які необмежені в використанні, а також інші активи, призначені для реалізації і споживання на протязі операційного циклу або на протязі 12 місяців з дати балансу. Активи, що не є оборотними, класифікують як *необоротні*.

**Майно підприємства** – це сума всіх активів, тобто сума балансу, що постійно змінюється як в динаміці, так і в структурі під впливом фінансово-господарської діяльності, відображає галузеву приналежність підприємства.

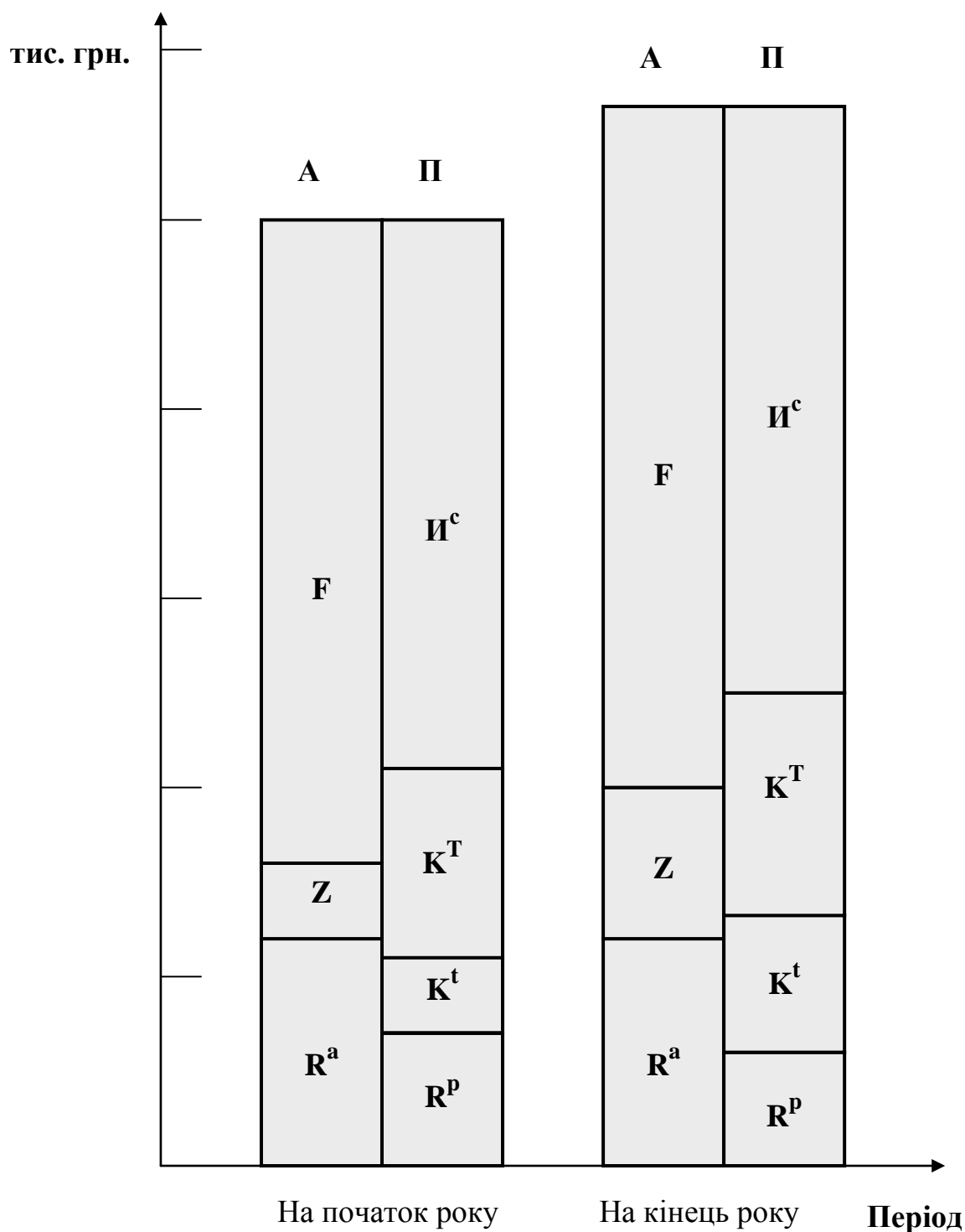
Аналіз фінансового стану безпосередньо по балансу досить важкий і часто малоефективний, бо передбачає розрахунок великої кількості показників, що заважає дослідити головні тенденції в зміні фінансового стану підприємства. Тому в більшості випадків дослідження проводиться за допомогою порівняльного аналітичного балансу, який будується шляхом об'єднання окремих статей балансу (в залежності від потреб аналітика) і доповнюється показниками структури (таблиця 2.1).

Для наглядного відображення структури і динаміки фінансового стану підприємства можна використати стовпчикові діаграми, які будуються на основі порівняльного аналітичного балансу (рисунок 2.1).

Актив балансу вміщує відомості про розміщення капіталу, що є в розпорядженні підприємства, тобто про вкладання в конкретне майно, матеріальні цінності, залишки вільних грошових коштів і т. ін.

Таблиця 2.1 – Схема побудови порівняльного аналітичного балансу

Найменування статей	Код строки	На початок звітної періоду		На кінець звітної періоду		Зміни		
		Абсолютні величини	Відносні величини	Абсолютні величини	Відносні величини	В абсолютних величинах	В структурі	Темпи росту, %
1	2	3	4	5	6	7	8=6-4	9
<b>АКТИВ</b>								
$A_i$		$A_0$	$\frac{A_0}{B_0} * 100\%$	$A_1$	$\frac{A_1}{B_1} * 100\%$	$\Delta A = A_1 - A_0$	$\left( \frac{A_1}{B_1} - \frac{A_0}{B_0} \right) * 100\%$	$\frac{A_1}{A_0} * 100\%$
...								
$A_j$								
<b>Баланс (Б)</b>		<b><math>B_0</math></b>	100	$B_1$	100	$\Delta B = B_1 - B_0$	0	$\frac{B_1}{B_0} * 100\%$
<b>ПАСИВ</b>								
$\Pi_i$		$\Pi_0$	$\frac{\Pi_0}{B_0} * 100\%$	$\Pi_1$	$\frac{\Pi_1}{B_1} * 100\%$	$\Delta \Pi = \Pi_1 - \Pi_0$	$\left( \frac{\Pi_1}{B_1} - \frac{\Pi_0}{B_0} \right) * 100\%$	$\frac{\Pi_1}{\Pi_0} * 100\%$
...								
$\Pi_j$								
<b>Баланс (Б)</b>		<b><math>B_0</math></b>	100	$B_1$	100	$\Delta B = B_1 - B_0$	0	$\frac{B_1}{B_0} * 100\%$



- F** – основні засоби та інші необоротні активи ( $A_{1095}+A_{1200}$ );  
**Z** – запаси і витрати ( $A_{1100}+A_{1110}+A_{1170}+A_{1190}$ );  
**R<sup>a</sup>** – грошові кошти, розрахунки та інші активи ( $A_{1120}+\dots+A_{1165}$ );  
**I<sup>c</sup>** – джерела власних коштів ( $\Pi_{1495}$ );  
**K<sup>T</sup>** – довгострокові зобов'язання і забезпечення ( $\Pi_{1595}$ );  
**K<sup>t</sup>** – короткострокові кредити ( $\Pi_{1600}+ \Pi_{1610}$ );  
**R<sup>P</sup>** – кредиторська заборгованість та інші короткострокові пасиви ( $\Pi_{1695} - \Pi_{1600} - \Pi_{1610}+ \Pi_{1700}$ ).

Рисунок 2.1 – Діаграма фінансового стану підприємства



Необхідно проаналізувати за рахунок яких активів відбулося збільшення або зменшення вартості майна (рисунок. 2.2):

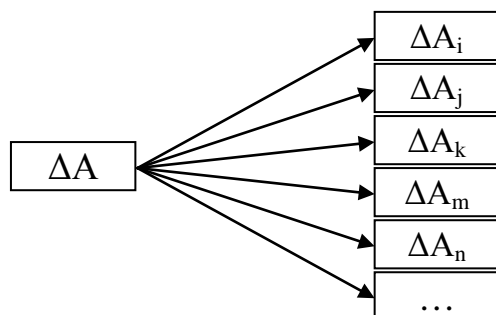


Рисунок 2.2 – Складові зміни вартості майна підприємства

Аналогічно, слід проаналізувати за рахунок яких факторів відбулися зміни в пасивах підприємства (рисунок 2.3):

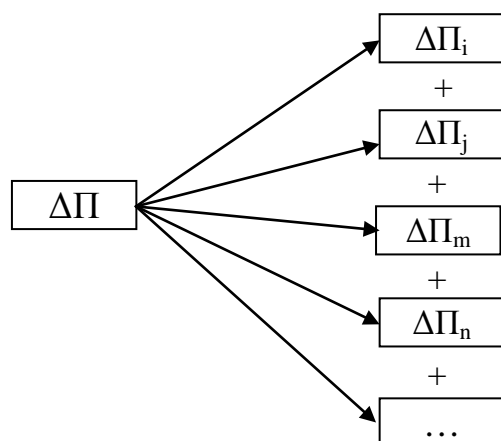


Рисунок 2.3 – Складові зміни вартості джерел формування майна підприємства

Для аналізу складу та джерел формування майна підприємства необхідно застосувати матричний баланс (таблиця 2.2).

**Матричний баланс** – це проста форма поєднання різнорідних, але взаємопов’язаних економічних явищ. Баланс підприємства подається як матриця, рядки якої – це статті активу, графи – статті пасиву.

Етапи складання балансу:

- 1) вибір розміру матриці;
- 2) заповнення підсумкових рядків та граф (тобто периметру матриці), при цьому перевірка заповнення за допомогою клітинки “Баланс”;



3) послідовно, починаючи з 1-го рядка активу балансу, проводять вибір джерел фінансування майна підприємства. Джерела фінансування обирають у послідовності, яка наведена в таблиці 2.3 у межах залишку коштів.

4) перевірка всіх балансових підсумків по вертикалі і горизонталі матриці.

При цьому слід зазначити, чи виконуються правила фінансування підприємства (рисунок 2.4), а саме:

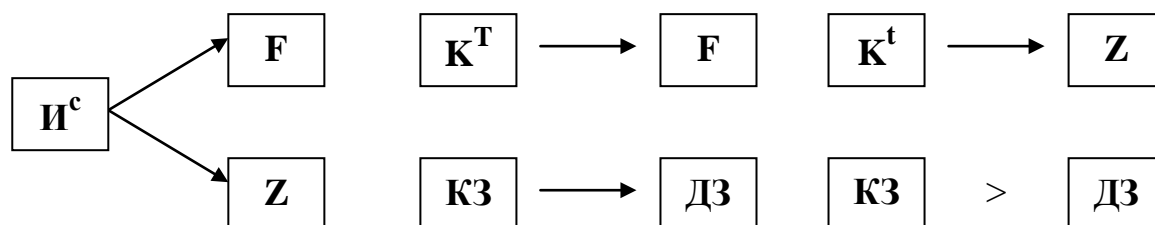


Рисунок 2.4 – Основні принципи фінансування

Таблиця 2.3 – Послідовність вибору джерел фінансування майна підприємства

Статті активу	Статті пасиву
Необоротні активи	Довгострокові зобов'язання і забезпечення Зареєстрований капітал Прибуток
Запаси	Залишок зареєстрованого капіталу Залишок прибутку Залишок довгострокових зобов'язань і забезпечень Короткострокові кредити Поточна кредиторська заборгованість
Дебіторська заборгованість	Залишок поточної кредиторської заборгованості Залишок короткострокових кредитів
Поточні фінансові інвестиції	Залишок прибутку Залишок поточної кредиторської заборгованості
Грошові кошти	Залишок прибутку Залишок довгострокових зобов'язань Залишок короткострокових кредитів Залишок поточної кредиторської заборгованості

Важливим елементом аналізу майна підприємства є оцінка виробничого потенціалу (таблиця 2.4). В залежності від галузевої спрямованості, питома вага виробничого потенціалу підприємства може коливатися. Але слід пам'ятати, що наближення розміру виробничого потенціалу до 100% свідчить про порушення нормального господарського обігу, а розмір, менший за 50%, може свідчити про недостатність виробничого потенціалу на підприємстві.

Таблиця 2.4 – Аналіз виробничого потенціалу підприємства

Показники	На початок періоду		На кінець періоду		Відхилення	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Основні засоби						
Виробничі запаси						
Незавершене виробництво						
Всього виробничий потенціал						
Баланс		100		100		

Для більш повного аналізу майна необхідно також оцінити стан основних засобів, що використовуються, за допомогою наступних показників.

**Коефіцієнт зношування основних засобів ( $K_{зн.}$ )** – характеризує частку вартості основних засобів, яка списана на витрати в попередніх періодах, в первісній вартості:

$$K_{зн.} = \frac{\text{Накопичений знос}}{\text{Первісна вартість основних засобів}} = \frac{A_{1012}}{A_{1011}}. \quad (2.1)$$

Рекомендоване значення менше 0,5.

**Коефіцієнт придатності основних засобів** – відображає частину основних засобів, придатну до експлуатації:

$$K_{пр} = 1 - K_{зн.} \quad (2.2)$$

**Коефіцієнт поновлення основних засобів ( $K_{пон.}$ )** – характеризує частку нових засобів в їх вартості на кінець звітнього року:

$$K_{пон.} = \frac{\text{Вартість отриманих основних засобів за період}}{\text{Вартість основних засобів на кінець періоду}}. \quad (2.3)$$

**Коефіцієнт вибуття основних засобів ( $K_{виб.}$ )** – характеризує, яка частка основних засобів, що була на початок періоду та вибула з будь-яких причин:

$$K_{виб.} = \frac{\text{Вартість вибувчих основних засобів за період}}{\text{Вартість основних засобів на початок періоду}}. \quad (2.4)$$

Аналіз динаміки пасиву балансу, дозволяє визначити зміни, які відбулись в структурі власного і залученого капіталу, скільки залучено в оборот підприємства довгострокових і короткострокових коштів, тобто звідки взяли кошти, що були спрямовані на формування майна підприємства. В першу чергу слід визначити кошти, які є основним джерелом формування активів (власні чи залучені) і напрямок зміни частки власного капіталу в структурі пасивів балансу за період, що аналізується.

**Завдання:**

1. На основі вихідної фінансової звітності побудувати порівняльний аналітичний баланс.
2. Оцінити структуру і напрямки зміни основних балансових статей активу і пасиву.
3. Побудувати діаграми фінансового стану підприємства на початок і кінець звітного періоду.
4. Провести аналіз складу та джерел формування майна підприємства на основі матричного балансу.
5. Проаналізувати виробничий потенціал підприємства.
6. Оцінити стан основних засобів на основі відносних показників.
7. Сформулювати ключові результати аналізу з виокремленням позитивних і негативних аспектів, запропонувати заходи щодо поліпшення становища, що склалося на підприємстві.

## 2.2 Аналіз фінансової стійкості

### *Необхідні теоретичні відомості*

Фінансова стійкість підприємства є однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства, вона пов'язана із загальною фінансовою структурою підприємства, зі ступенем його залежності від кредиторів та інвесторів. Фінансова стійкість характеризує стабільність діяльності підприємства в довгостроковій перспективі.

Існує два підходу до оцінки фінансової стійкості підприємства:

- 1) на основі даних пасиву балансу;
- 2) на основі аналізу взаємозв'язку між активом і пасивом балансу.

Другий підхід є більш повним і економічно виправданим.

Для оцінки оптимальності співвідношення власного і залученого капіталу можна використовувати сукупність наступних показників.

**Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності) ( $K_a$ )** – характеризує частку власного капіталу в загальній сумі капіталу, авансованого в діяльність підприємства:

$$K_a = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Всього джерел коштів}} = \frac{\Pi_{1495}}{\Pi_{1900}}. \quad (2.5)$$

Критичне значення коефіцієнта – 0,5. Чим вище значення, тим більш фінансово стійке, стабільне і незалежне від зовнішніх кредиторів підприємство.

**Коефіцієнт фінансової залежності ( $K_{ф.з}$ )** – характеризує ступінь залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування:

$$K_{ф.з} = \frac{\text{Всього джерел коштів}}{\text{Власний капітал}} = \frac{A_{1900}}{A_{1495}}. \quad (2.6)$$

Оптимальне значення даного коефіцієнту менше 2. Збільшення цього показника в динаміці означає зростання частки залучених коштів у фінансуванні підприємства, а, отже, свідчить про втрату підприємством фінансової незалежності. Якщо  $K_{фз}$  наближається до 1, це означає, що власники повністю фінансують своє підприємство.

**Коефіцієнт фінансового ризику ( $K_{ф.р}$ )** – характеризує співвідношення залучених коштів і власного капіталу:

$$K_{ф.р.} = \frac{\text{Залучені кошти}}{\text{Власний капітал}} = \frac{\Pi_{1595} + \Pi_{1695} + \Pi_{1700}}{\Pi_{1495}}. \quad (2.7)$$

Критичне значення коефіцієнта фінансового ризику – 1. Даний коефіцієнт показує кількість позикових коштів, залучених підприємством на 1 грн. вкладених в активи власних коштів.

**Коефіцієнт маневреності власного капіталу ( $K_m$ )** – показує, яка частка власного капіталу знаходиться в мобільній формі, а яка капіталізована:

$$K_m = \frac{\text{Власні оборотні кошти}}{\text{Власний капітал}} = \frac{\Pi_{1495} - A_{1095} + \Pi_{1595}}{\Pi_{1495}}. \quad (2.8)$$

Власні оборотні кошти можна розрахувати двома способами:

- від суми власного капіталу відрахувати вартість необоротних активів і додати довгострокові пасиви;
- від суми оборотних активів відрахувати суму поточних зобов'язань і забезпечень.

Коефіцієнт має бути досить високим для забезпечення гнучкості при використанні власних коштів підприємства; позитивною тенденцією вважається невелике зростання його в динаміці.

Цей показник може варіювати в залежності від структури капіталу та галузевої належності підприємства. Для визначення оптимального його значення необхідно порівняти коефіцієнт маневреності даного підприємства з середнім показником по галузі або у конкурентів.

**Коефіцієнт забезпеченості по кредитах ( $K_{з.к}$ )** – характеризує потенційну можливість підприємства погасити позику; ступінь захищеності кредиторів від несплати відсоткових платежів.

$$K_{зк} = \frac{\text{Прибуток до сплати податків} + \text{Витрати на сплату відсотків}}{\text{Витрати на сплату відсотків}} = \frac{\Phi_{2290} + \Phi_{2250}}{\Phi_{2250}}. \quad (2.9)$$

Зменшення цього коефіцієнта в динаміці свідчить про збільшення витрат підприємства на сплату відсотків за кредит.

На величину наданих коефіцієнтів впливає багато факторів: галузева належність підприємства, принципи кредитування, структура пасиву, репутація підприємства тощо. Тому для характеристики значень цих коефіцієнтів потрібно проводити їх співставлення в часі по групах споріднених підприємств.

Але для підприємств будь-яких типів виконується таке правило: кредитори віддають перевагу підприємствам з високою часткою власного капіталу, а власники підприємства віддають перевагу розумному зростанню в динаміці частки залучених коштів.

Важливим показником фінансової стійкості підприємства є вид джерел фінансування запасів і витрат ( $Z$ ).

$$Z = A_{1100} + A_{1110} + A_{1170} + A_{1190}. \quad (2.10)$$

Для характеристики джерел фінансування запасів і витрат використовуються такі показники:

1) власні оборотні кошти:

$$E^c = I^c - F. \quad (2.11)$$

2) власні оборотні кошти і довгострокові залучені джерела:

$$E^T = I^c - F + K^T = E^c + K^t. \quad (2.12)$$

3) загальна величина основних джерел формування запасів і витрат:

$$E^\Sigma = E^c + K^T + K^t. \quad (2.13)$$

Трьом показникам наявності джерел формування запасів і витрат відповідають три показники забезпеченості запасів і витрат джерелам їх формування:

1) надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів:

$$\pm \delta^c = E^c - Z. \quad (2.14)$$

2) надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів і довгострокових залучених джерел:

$$\pm \delta^T = E^T - Z. \quad (2.15)$$

3) надлишок (+) або нестача (-) загальної величини основних джерел:

$$\pm \delta^\Sigma = E^\Sigma - Z. \quad (2.16)$$

За допомогою цих показників визначається трьохкомпонентний тип фінансової стійкості підприємства:

$$S(\delta) = \begin{cases} 1, & \text{коли } \delta > 0 \\ 0, & \text{коли } \delta < 0 \end{cases} \quad (2.17)$$

Підприємство може характеризуватися одним з чотирьох типів фінансової стійкості:

1. *Абсолютна фінансова стійкість*:  $S = \{1;1;1\}$  характеризується тим, що всі запаси підприємства покриваються власними коштами, тобто організація не залежить від зовнішніх кредиторів. Це не ідеальна ситуація, зустрічається вкрай рідко і свідчить про те, що керівництво компанії не вміє і не має змоги використовувати зовнішні джерела коштів для основної діяльності.

2. *Нормальна фінансова стійкість*:  $S = \{0;1;1\}$ . В цій ситуації підприємство використовує для покриття запасів крім власних коштів довгострокові залучені кошти. Цей тип фінансової стійкості є бажаним для підприємства з точки зору фінансового менеджменту.

3. *Нестійке фінансове положення*:  $S = \{0;0;1\}$  характеризується недостатністю у підприємства “нормальних” джерел для фінансування запасів. В цей ситуації ще існує можливість відновлення рівноваги за рахунок поповнення джерел власних коштів, скорочення дебіторської заборгованості, прискорення обіговості запасів.

4. *Кризовий фінансовий стан*:  $S = \{0;0;0\}$  характеризується ситуацією при якій підприємство має кредити і позики, не погашені в строк, а також прострочену кредиторську заборгованість. Підприємство знаходиться на межі банкрутства.

Результати розрахунків можна подати у вигляді таблиці (таблиця 2.5) і графічно (рисунки 2.5, 2.6, 2.7, 2.8)

Таблиця 2.5 – Визначення типу фінансової стійкості підприємства

Показники	На початок періоду	На кінець періоду
1. Загальна величина запасів і витрат ( $Z$ )		
2. Наявність власних обігових коштів ( $E^c$ )		
3. Розмір функціонуючого капіталу ( $E^T$ )		
4. Загальна величина основних джерел фінансування запасів і витрат ( $E^\Sigma$ )		
5. $\delta^c = E^c - Z$		
6. $\delta^T = E^T - Z$		
7. $\delta^\Sigma = E^\Sigma - Z$		
8. Трьохкомпонентний показник фінансової стійкості $S = \{S(\pm\delta^c), S(\pm\delta^T), S(\pm\delta^\Sigma)\}$		



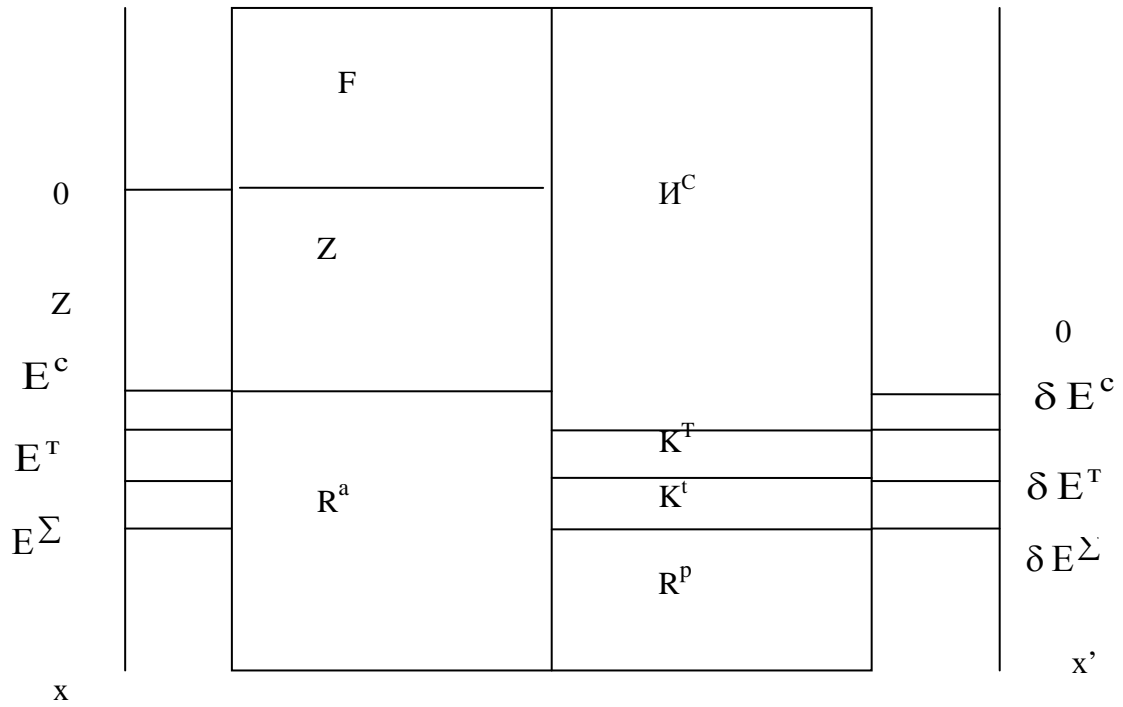


Рисунок 2.5 – Фінансова діаграма абсолютно стійкого стану

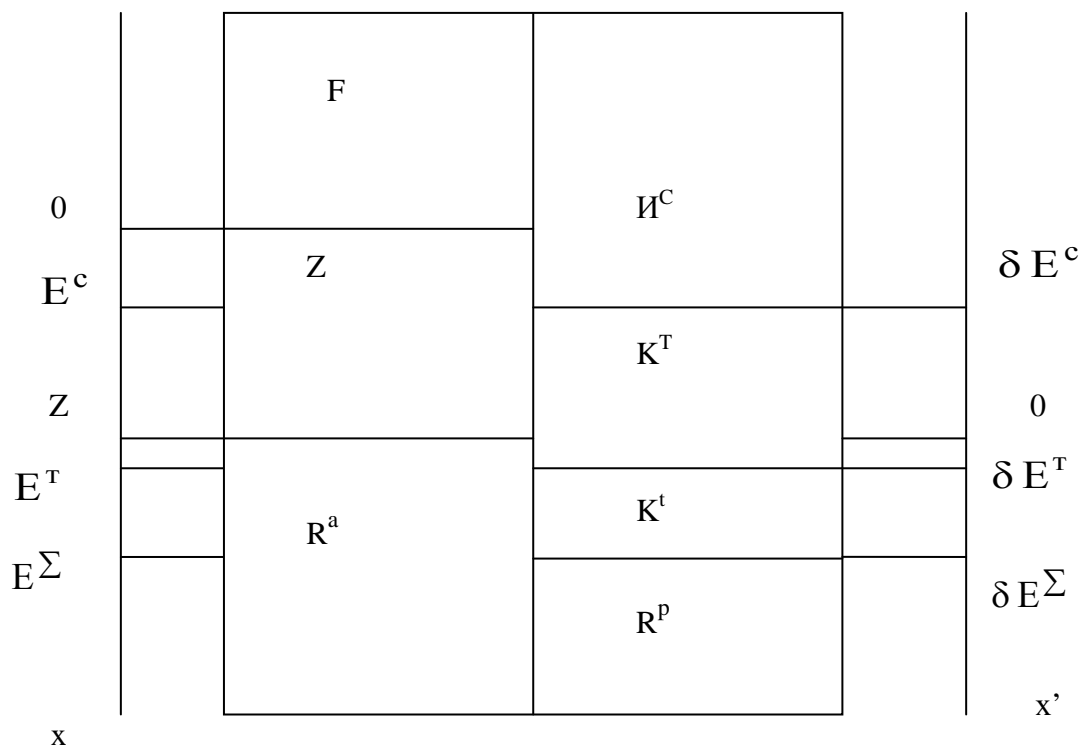


Рисунок 2.6 – Фінансова діаграма нормально стійкого стану

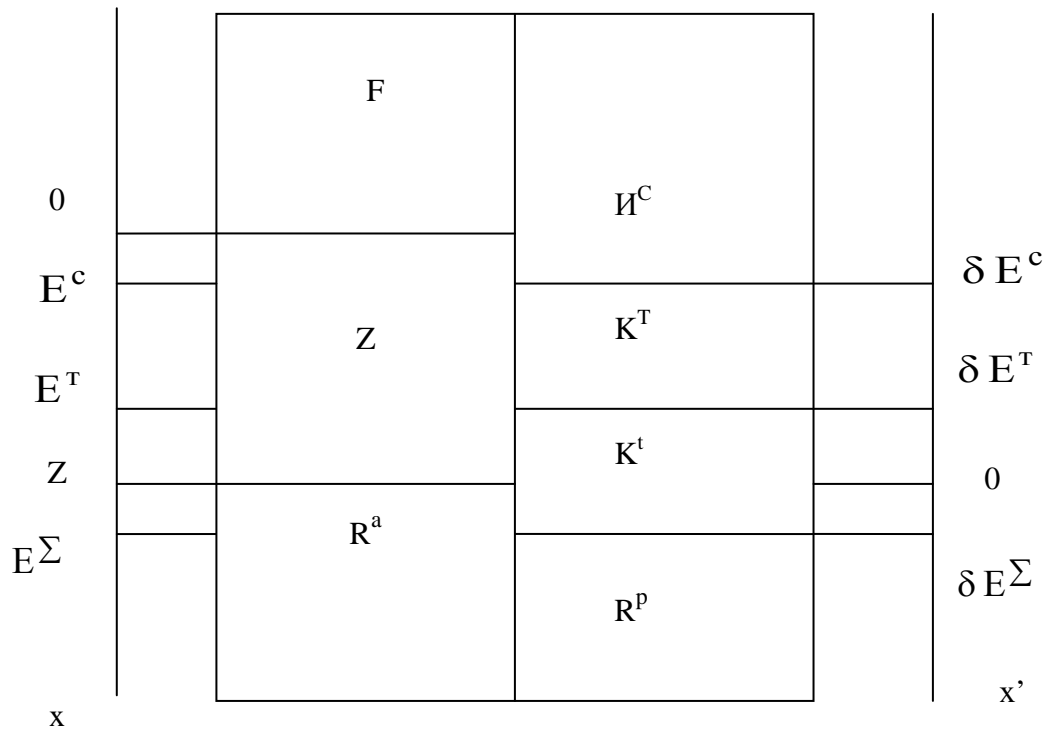


Рисунок 2.7 – Фінансова діаграма нестійкого стану

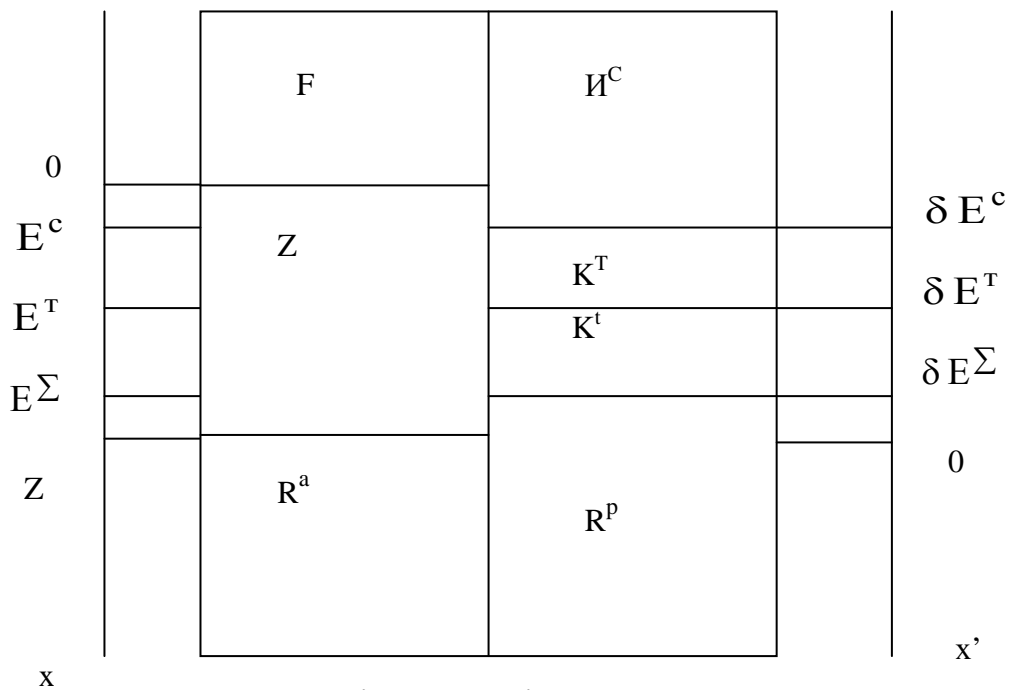


Рисунок 2.8 – Фінансова діаграма кризового стану

**Завдання:**

1. Провести оцінку оптимальності співвідношення власного та залученого капіталу підприємства.
2. Визначити тип фінансової стійкості підприємства та відобразити його графічно.
3. Охарактеризувати фінансову стійкість підприємства на основі дослідження напрямків використання коштів, тобто з урахуванням взаємозв'язку між активом і пасивом балансу.
4. Визначити переваги і недоліки становища в якому опинилось підприємство.

## 2.3 Аналіз ліквідності

### Необхідні теоретичні відомості

Ліквідність – поняття неодноманітне. Слід відрізняти:

– *ліквідність активу* – характеризується здатністю перетворюватися в грошові кошти; ступінь ліквідності залежить від швидкості перетворення в грошові кошти;

– *ліквідність балансу* – визначається як ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких в гроші відповідає строку погашення зобов'язань;

– *ліквідність підприємства* – характеризується здатністю своєчасно і в повній мірі проводити розрахунки за короткостроковими зобов'язаннями контрагентам.

Для проведення аналізу ліквідності балансу необхідно:

1) статті активу згрупувати за ступенем їх ліквідності і розташувати в порядку зменшення ліквідності таким чином:

а) *найбільш ліквідні активи (A1)*. До них відносять всі статті грошових коштів підприємства і поточні фінансові інвестиції:

$$A1 = A_{1160} + A_{1165}. \quad (2.18)$$

б) *активи, що швидко реалізуються (A2)*. До цієї групи активів відносять активи, для обертання яких в грошову форму потребується більш тривалий час (наприклад: дебіторська заборгованість яка буде погашена за умовами договорів, векселя отримані тощо):

$$A2 = A_{1103} + A_{1104} + A_{1120} + A_{1125} + A_{1130} + \dots + A_{1155} + A_{1200}. \quad (2.19)$$

в) *активи, що реалізуються повільно (A3)*. До цієї групи активів відносять записи, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів, а також оборотні активи, що не увійшли в групи A1 та A2:

$$A3 = A_{1101} + A_{1102} + A_{1110} + A_{1170} + A_{1190}. \quad (2.20)$$

г) *активи, що реалізуються важко (A4)*. До цієї групи відносять необоротні активи підприємства, вартість яких відображена в першому розділі активу балансу:

$$A4 = A_{1095}. \quad (2.21)$$

2) статті пасиву згрупувати по строкам їх погашення і розташувати в порядку збільшення цих строків таким чином:

а) *найбільш строкові зобов'язання (П1)*. До них прийнято відносити поточну кредиторську заборгованість бюджету, по придбаним товарам, роботам, послугам, наприклад:

$$П1 = П_{1615} + П_{1620} + П_{1625}. \quad (2.22)$$

б) *короткострокові пасиви (П2)*. До цієї групи відносять короткострокові кредити, поточну кредиторську заборгованість і інші позикові кошти, що підлягають погашенню протягом 12 місяців, в тому числі статті четвертого розділу пасиву балансу з урахуванням означених вище обмежень, наприклад:

$$П2 = П_{1695} - (П_{1615} + П_{1620} + П_{1625}) + П_{1700}. \quad (2.23)$$

в) *довгострокові пасиви (П3)*. Ця група пасивів представлена довгостроковими зобов'язаннями і забезпеченнями підприємства, наприклад:

$$П3 = П_{1595}. \quad (2.24)$$

г) *постійні (стійкі) пасиви (П4)* – це статті першого розділу пасиву балансу.

$$П4 = П_{1495}. \quad (2.25)$$

3) порівняти суми в розрізі наведених груп за активом і пасивом балансу; баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються наступні умови:

$$\begin{aligned} A1 &\geq П1 \\ A2 &\geq П2 \\ A3 &\geq П3 \\ A4 &\leq П4 \end{aligned} \quad (2.26)$$

Якщо виконуються перші три нерівності в цій системі, це тягне за собою виконання четвертої. Тому важливо співставити підсумки перших трьох груп по активу та пасиву.

Отже, при розрахунку оцінки ліквідності балансу до розрахунку приймаються оборотні активи підприємства та залучені джерела фінансування.

У випадку, якщо одна або кілька нерівностей системи мають протилежний знак від зафіксованого варіанту, ліквідність балансу в більшій або меншій ступені відрізняється від абсолютної.

При цьому теоретично нестача коштів за однією групою активів компенсується їх надлишком по другій групі у вартісній оцінці; в реальній ж ситуації менш ліквідні активи не можуть замінити у повній формі більш ліквідні.

Співставлення  $A1$  та  $П1$  відображає співвідношення поточних платежів та надходжень;  $A2$  та  $П2$  – показує тенденцію зростання або зменшення поточної ліквідності в близькому майбутньому;  $A3$  і  $П3$  та  $A4$  і  $П4$  відображають відношення платежів та надходжень у відносно віддаленому майбутньому.

Згрупований баланс для оцінки його ліквідності має такий вигляд (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6 – Аналіз ліквідності балансу

Актив	На початок періоду	На кінець періоду	Пасив	На початок періоду	На кінець періоду	Платіжний надлишок (+) або нестача (-)	
						На початок періоду	На кінець періоду
1	2	3	4	5	6	7=2-5	8=3-6
1. Найбільш ліквідні активи (A1)			1. Найбільш термінові зобов'язання (П1)				
2. Активи, що швидко реалізуються (A2)			2. Коротко строкові пасиви (П2)				
3. Активи, що реалізуються повільно (A3)			3. Довго строкові пасиви (П3)				
4. Активи, що реалізуються важко (A4)			4. Постійні пасиви (П4)				
<b>Баланс</b>			<b>Баланс</b>				

Більш детальний аналіз ліквідності підприємства проводиться на основі фінансових коефіцієнтів.

**Коефіцієнт поточної ліквідності ( $K_{пл}$ )** – характеризує достатність оборотних активів для задоволення поточних зобов'язань. Відповідно до загальноприйнятих стандартів, вважається, що цей показник повинен знаходитися в межах від 1,5 до 2:

$$K_{пл} = \frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Поточні зобов'язання і забезпечення}} = \frac{A_{1195}}{П_{1695}} \quad (2.27)$$

**Коефіцієнт швидкої ліквідності ( $K_{шл}$ )** – характеризує можливість погашення фірмою поточних зобов'язань оборотними активами за відрахуванням запасів. Вважається, що цей показник повинен знаходитися в межах 0,7-0,8.

$$K_{шл} = \frac{\text{Оборотні активи} - \text{Запаси}}{\text{Поточні зобов'язання і забезпечення}} = \frac{A_{1195} - A_{(1100 + A_{1110})}}{П_{1695}} \quad (2.28)$$

**Коефіцієнт абсолютної ліквідності ( $K_{ал}$ )** – показує, яка частка поточних зобов'язань може бути погашена миттєво. Теоретичне значення повинне бути не менш 0,2-0,25.

$$K_{ал} = \frac{\text{Гроші та їх еквіваленти}}{\text{Поточні зобов'язання і забезпечення}} = \frac{A_{1165}}{П_{1695}}. \quad (2.29)$$

Основним абсолютним показником ліквідності є чистий робочий капітал.

**Чистий робочий капітал ( $P_k$ )** – це величина оборотних коштів, що залишається в обігу підприємства після повного погашення поточних зобов'язань і забезпечень:

$$P_k = \text{оборотні активи} - \text{поточні зобов'язання і забезпечення}. \quad (2.30)$$

Наявність чистого робочого капіталу свідчить про те, що підприємство здатне не тільки сплатити короткострокові зобов'язання, але й має фінансові ресурси для розширення діяльності і здійснення інвестицій.

Рівень достатності чистого робочого капіталу визначається шляхом порівняння з аналогічним показником інших підприємств.

### **Завдання:**

1. Оцінити ліквідність балансу підприємства.
2. Провести аналіз ліквідності підприємства на основі коефіцієнтів.
3. Динаміку коефіцієнтів відобразити графічно.
4. Відзначити основні слабкі і сильні сторони підприємства, пов'язані із забезпеченням ліквідності і платоспроможності підприємства.
5. Сформулювати систему заходів, спрямованих на подолання відзначених проблем.

## **2.4 Аналіз прибутку та рентабельності**

### *Необхідні теоретичні відомості*

Прибуток – це сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати; збиток – перевищення суми витрат над сумою доходів, для отримання яких здійснені ці витрати.

Формування прибутку підприємства відображено на рисунку 2.9. Розумінню змісту фінансових результатів діяльності підприємства сприяє рисунок 2.10.

Рентабельність – це показник, що характеризує економічну ефективність.

Існує багато коефіцієнтів рентабельності, які використовуються в залежності від характеру оцінки ефективності фінансово-господарської

діяльності підприємства, що в свою чергу, визначає вибір оціночного показника: валового, операційного прибутку тощо.

Оціночні показники прибутку:

а) валовий прибуток:

$$\Phi_{2090} = \Phi_{2000} - \Phi_{2050}. \quad (2.31)$$

б) операційний прибуток:

$$\Phi_{2190} = \Phi_{2090} + \Phi_{2120} - \Phi_{2130} - \Phi_{2150} - \Phi_{2180}. \quad (2.32)$$

в) прибуток до оподаткування:

$$\Phi_{2290} = \Phi_{2190} + \Phi_{2200} + \Phi_{2220} + \Phi_{2240} - \Phi_{2250} - \Phi_{2255} - \Phi_{2270}. \quad (2.33)$$

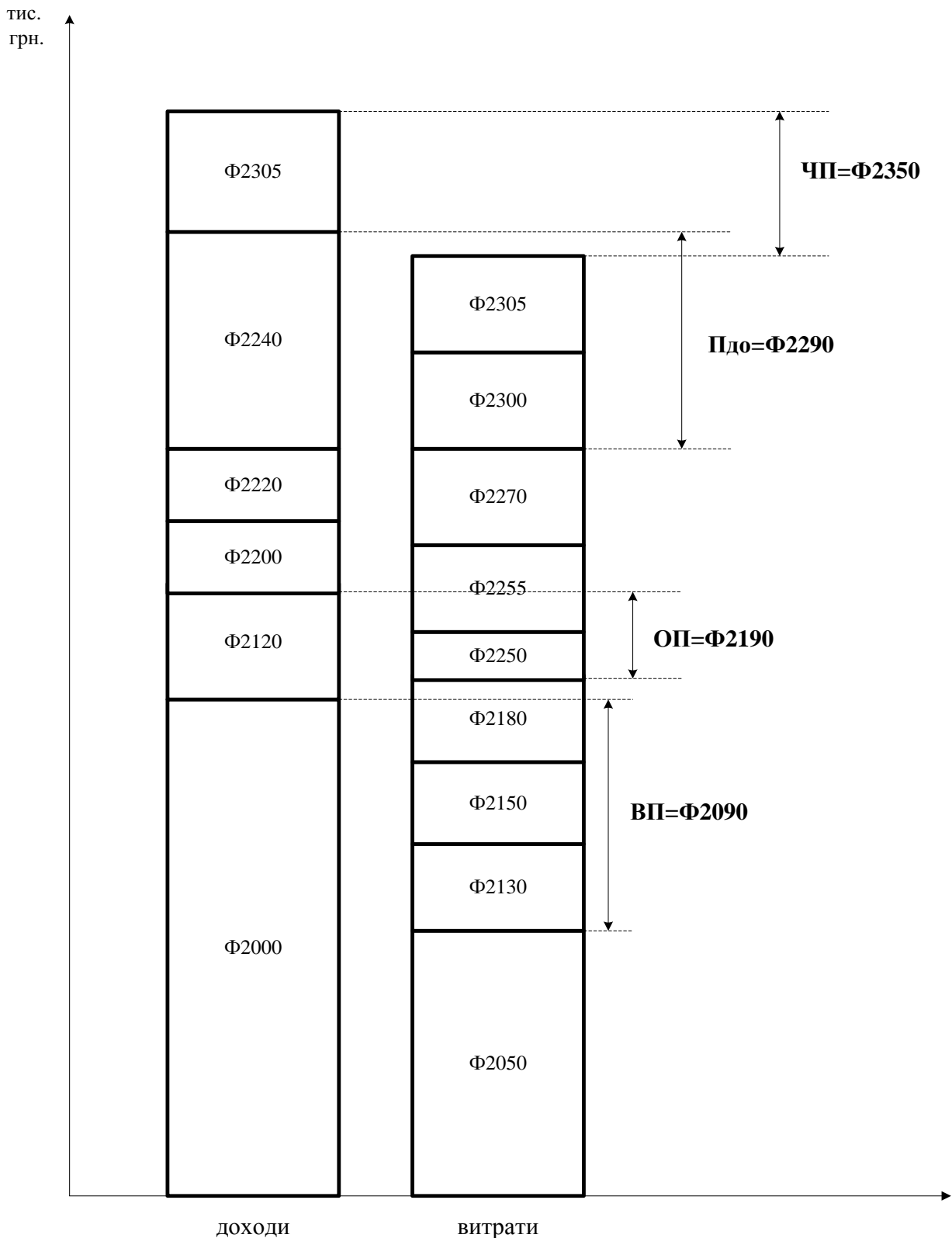
г) чистий прибуток:

$$\Phi_{2350} = \Phi_{2290} \pm \Phi_{2300} \pm \Phi_{2305} \quad (2.34)$$



Рисунок 2.9 – Модель формування прибутку підприємства





Ф – форма №2 «Звіт про фінансові результати»;

ВП – валовий прибуток;

ОП – операційний прибуток;

Пдо – прибуток до оподаткування;

ЧП – чистий прибуток.

Рисунок 2.10 – Діаграма фінансових результатів діяльності підприємства  
(будується в масштабі)

В залежності від того, з чим порівнюється обраний показник прибутку, розрізняють дві групи коефіцієнтів рентабельності:

- 1) рентабельність капіталу;
- 2) рентабельність продажу.

До першої групи відносять наступні показники.

**Рентабельність активів (ROA)** – характеризує, наскільки ефективно підприємство використовує свої активи для отримання прибутку.

$$ROA = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість активів}} = \frac{\Phi_{2350}}{(A_{1300} \text{ зр.3} + A_{1300} \text{ зр.4}) / 2} \quad (2.35)$$

Цей показник важливий насамперед для інвесторів.

**Рентабельність власного капіталу (ROE)** – характеризує, наскільки ефективно підприємство використовує власний капітал.

$$ROE = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість власного капіталу}} = \frac{\Phi_{2350}}{(\Pi_{1495} \text{ зр.3} + \Pi_{1495} \text{ зр.4}) / 2} \quad (2.36)$$

Цей показник важливий насамперед для власників.

До другої групи входять наступні показники.

**Валова рентабельність реалізованої продукції ( $R_G$ )** – характеризує ефективність виробничої діяльності, а також ефективність політики ціноутворення.

$$R_G = \frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Чистий дохід від реалізації продукції}} = \frac{\Phi_{2090}}{\Phi_{2000}} \quad (2.37)$$

**Операційна рентабельність реалізованої продукції ( $R_o$ )** – показує рентабельність підприємства після відрахування витрат на виробництво та збут товарів, тобто затрат, які відносяться до операційної діяльності.

Якщо, наприклад, валова рентабельність не змінюється, а операційна в динаміці – зменшується, то це може свідчити про збільшення адміністративних та збутових видатків.

$$R_o = \frac{\text{Операційний прибуток}}{\text{Чистий дохід від реалізації продукції}} = \frac{\Phi_{2190}}{\Phi_{2000}} \quad (2.38)$$

**Чиста рентабельність реалізованої продукції ( $R_N$ )** – характеризує повний вплив структури капіталу і фінансування підприємства на його рентабельність.

Якщо операційна рентабельність не змінюється, а чиста рентабельність зменшується, це може свідчити про збільшення фінансових видатків, отримання збитків від участі в капіталі інших підприємств або про підвищення суми податкових платежів, що сплачує підприємство.

$$R_N = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Чистий дохід від реалізації продукції}} = \frac{\Phi_{2350}}{\Phi_{2000}}. \quad (2.39)$$

Для оцінки рентабельності не існує нормативних значень тому, що ці показники різко коливаються по галузях. Але зростання показників рентабельності в динаміці є позитивною тенденцією.

При аналізі коефіцієнтів рентабельності найбільшого поширення набула факторна модель фірми «DuPont», основною задачею якої було визначити фактори, які впливають на ефективність роботи підприємства і оцінити цей вплив за допомогою формули 2.38:

$$ROE = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}} = R_N * RO * FD. \quad (2.40)$$

де RO – ресурсовіддача;  
FD – коефіцієнт фінансової залежності.

$$RO = \frac{\text{Чистий дохід від реалізації продукції}}{\text{Вартість активів}} = \frac{\Phi_{2000}}{A_{1300}} \quad (2.41)$$

$$FD = \frac{\text{Вартість активів}}{\text{Вартість власного капіталу}} = \frac{A_{1300}}{\Pi_{1495}} \quad (2.42)$$

Значимість даних показників пояснюється тим, що вони узагальнюють найважливіші сторони фінансово-господарської діяльності підприємства, а саме:  $R_N$  – положення підприємства на ринку;  $RO$  – виробничу діяльність;  $FD$  – фінансову діяльність.

Для проведення факторного аналізу можна використати різні засоби. Найбільш простий – це метод ланцюгових підстановок.

Загальну зміну рентабельності власного капіталу можна визначити за формулою:

$$\Delta ROE = ROE^I - ROE^O, \quad (2.43)$$

Вплив на зміну коефіцієнта рентабельності власного капіталу зміни показника чистої рентабельності продажу:

$$\Delta ROE(R_N) = (R_N^I - R_N^O) * RO^O * FD^O, \quad (2.44)$$

Вплив на зміну коефіцієнта рентабельності власного капіталу зміни показника ресурсовіддачі:

$$\Delta ROE( R_O ) = R_N^1 * ( RO^1 - RO^0 ) * FD^0, \quad (2.45)$$

Вплив на зміну коефіцієнта рентабельності власного капіталу зміни коефіцієнта фінансової залежності:

$$\Delta ROE( FD ) = R_N^1 * RO^1 * ( FD^1 - FD^0 ) \quad (2.46)$$

Таким чином, загальна зміна рентабельності власного капіталу під впливом факторів:

$$\Delta ROE = \Delta ROE( R_N ) + \Delta ROE( RO ) + \Delta ROE( FD ), \quad (2.47)$$

(Примітка: Індокси “1” і “0” – відповідно рівень звітнього і попереднього періодів)

Вплив факторів на зміну показника рентабельності власного капіталу можна узагальнити в таблицю 2.7.

Таблиця 2.7 – Фактори впливу на рентабельність власного капіталу

Показники	Вплив
Чиста рентабельність продажу	
Ресурсовіддача	
Коефіцієнт фінансової залежності	
Всього (Зміна коефіцієнту рентабельності власного капіталу)	

### Завдання :

1. Провести аналіз прибутку за етапами його формування.
2. Побудувати діаграму фінансових результатів діяльності підприємства (в масштабі).
3. Оцінити рентабельність підприємства на основі коефіцієнтів.
4. Провести факторний аналіз рентабельності власного капіталу. Встановити основні фактори, що впливають на рентабельність, побудувати ієрархію цих факторів.
5. Відобразити графічно динаміку коефіцієнтів рентабельності.
6. Узагальнити результати розрахунків та виділити можливості підприємства і основні загрози його функціонуванню і розвитку.

## 2.5 Оцінка ділової активності підприємства

### Необхідні теоретичні відомості

Ділова активність підприємства проявляється в динамічності його розвитку, досягненні поставлених цілей, ефективному використанні економічного потенціалу, розширенні ринків збуту.

Ділову активність можна оцінити на якісному і кількісному рівні.

Для оцінки рівня ефективності використання ресурсів підприємства, як правило, використовують різні показники обіговості. Ці показники мають важливе значення для оцінки фінансового положення підприємства, оскільки швидкість обігу засобів спричиняє безпосередній вплив на платоспроможність фірми, а також може відображати підвищення виробничо-технічного потенціалу фірми.

На практиці набули поширення наступні показники ділової активності.

**Ресурсовіддача (RO) або коефіцієнт обіговості активів (коефіцієнт трансформації)** – характеризує, наскільки ефективно використовуються активи підприємства незалежно від джерел їх формування:

$$RO = \frac{\text{Чистий дохід від реалізації продукції}}{\text{Середньорічна вартість активів}} = \quad (2.48)$$

$$= \frac{\Phi_{2000}}{(A_{1300} \text{ зр.3} + A_{1300} \text{ зр.4}) / 2}$$

Коефіцієнт трансформації показує скільки разів за звітний період здійснюється повний цикл виробництва і обертання, що приносить прибуток, або скільки грошових одиниць реалізованої продукції принесла кожна грошова одиниця активів.

**Коефіцієнт обіговості дебіторської заборгованості ( $K_{об}^{\partialз}$ )** – характеризує, скільки в середньому разів за звітний період дебіторська заборгованість перетворюється в грошові кошти:

$$K_{об}^{\partialз} = \frac{\text{Чистий дохід від реалізації продукції}}{\text{Середньорічна вартість дебіторської заборгованості}} = \quad (2.49)$$

$$= \frac{\Phi_{2000}}{(A_{1125} \text{ зр.3} + A_{1125} \text{ зр.4}) / 2}$$

Для аналізу оборотності дебіторської заборгованості використовується також показник періоду оборотності дебіторської заборгованості (термін кредитування).

$$T_{об}^{\partialз} = \frac{365}{K_{об}^{\partialз}} \quad (2.50)$$

Цей показник відображає розрахункову кількість днів для погашення кредиту, взятого дебіторами.

**Коефіцієнт обіговості кредиторської заборгованості ( $K_{об}^{кз}$ )** – показує, скільки в середньому разів за звітний період обертається кредиторська заборгованість:

$$K_{об}^{кз} = \frac{\text{Собівартість реалізованої продукції}}{\text{Середньорічна вартість кредиторської заборгованості}} = \frac{\Phi_{2050}}{(П_{1615} \text{ зр.3} + П_{1615} \text{ зр.4}) / 2} \quad (2.51)$$

Для аналізу обіговості кредиторської заборгованості використовують показник періоду обіговості кредиторської заборгованості:

$$T_{об}^{кз} = \frac{365}{K_{об}^{кз}} \quad (2.52)$$

Цей показник відображає розрахункову кількість днів для погашення кредиту, отриманого від постачальників.

**Коефіцієнт обіговості запасів ( $K_{об}^з$ )** – характеризує ефективність управління запасами:

$$K_{об.}^з = \frac{\text{Собівартість реалізованої продукції}}{\text{Середньорічна вартість запасів}} = \frac{\Phi_{2050}}{((A_{1100} \text{ зр.3} + A_{1110} \text{ зр.3}) + (A_{1100} \text{ зр.4} + A_{1110} \text{ зр.4})) / 2} \quad (2.53)$$

Показник періоду обіговості запасів можна розрахувати:

$$T_{об}^з = \frac{365}{K_{об}^з} \quad (2.54)$$

**Коефіцієнт обіговості основних засобів (або фондівдача) ( $K_{об}^{оз}$ )** - характеризує ефективність використання основних засобів:

$$K_{об}^{оз} = \frac{\text{Виручка від реалізації продукції}}{\text{Середньорічна вартість основних засобів}} = \frac{\Phi_{2000}}{1/2(A_{1010} \text{ зр.3} + A_{1010} \text{ зр.4})} \quad (2.55)$$

Як і для коефіцієнтів рентабельності, так і для показників ділової активності не існує абсолютних нормативних значень, тому що ці показники різко коливаються по галузях. Позитивною тенденцією вважається збільшення цих показників в динаміці.

**Тривалість операційного циклу** ( $T_{об}^u$  – показує скільки в середньому днів необхідно для виробництва, продажу і оплати продукції підприємства, тобто на протязі якого періоду грошові кошти зв’язані в запасах:

$$T_{об}^u = T_{об}^z + T_{об}^{\partial z}. \quad (2.56)$$

**Тривалість обіговості оборотного капіталу (фінансового циклу)** ( $T_{об.об}^k$ ):

$$T_{об.об}^k = T_{об}^z + T_{об}^{\partial z} - T_{об}^{kz}. \quad (2.57)$$

На відміну від  $T_{об}^{\partial z}$ , яка повинна бути як найменше, кожне підприємство зацікавлено в тому, щоб  $T_{об}^{kz}$  була більше, при цьому якщо  $T_{об.об}^k > 0$  – підприємство має потребу в грошових коштах, якщо  $T_{об.об}^k < 0$  – це свідчить про те, що підприємство має в розпорядженні “чужі” гроші.

#### **Завдання:**

1. Провести оцінку ділової активності підприємства.
2. Відобразити графічно динаміку показників ділової активності.
3. Визначити основні недоліки пов’язані з діловою активністю, сформулювати комплекс заходів спрямований на їх подолання, який базується на сильних сторонах підприємства.

### **3 ВИСНОВКИ**

Після проведення розрахунків та аналізу за визначеними напрямками робиться висновок про фінансовий стан підприємства та його динаміку, а також надаються пропозиції щодо покращення становища, що склалося (див. рисунок 2.11 та таблицю 2.8).

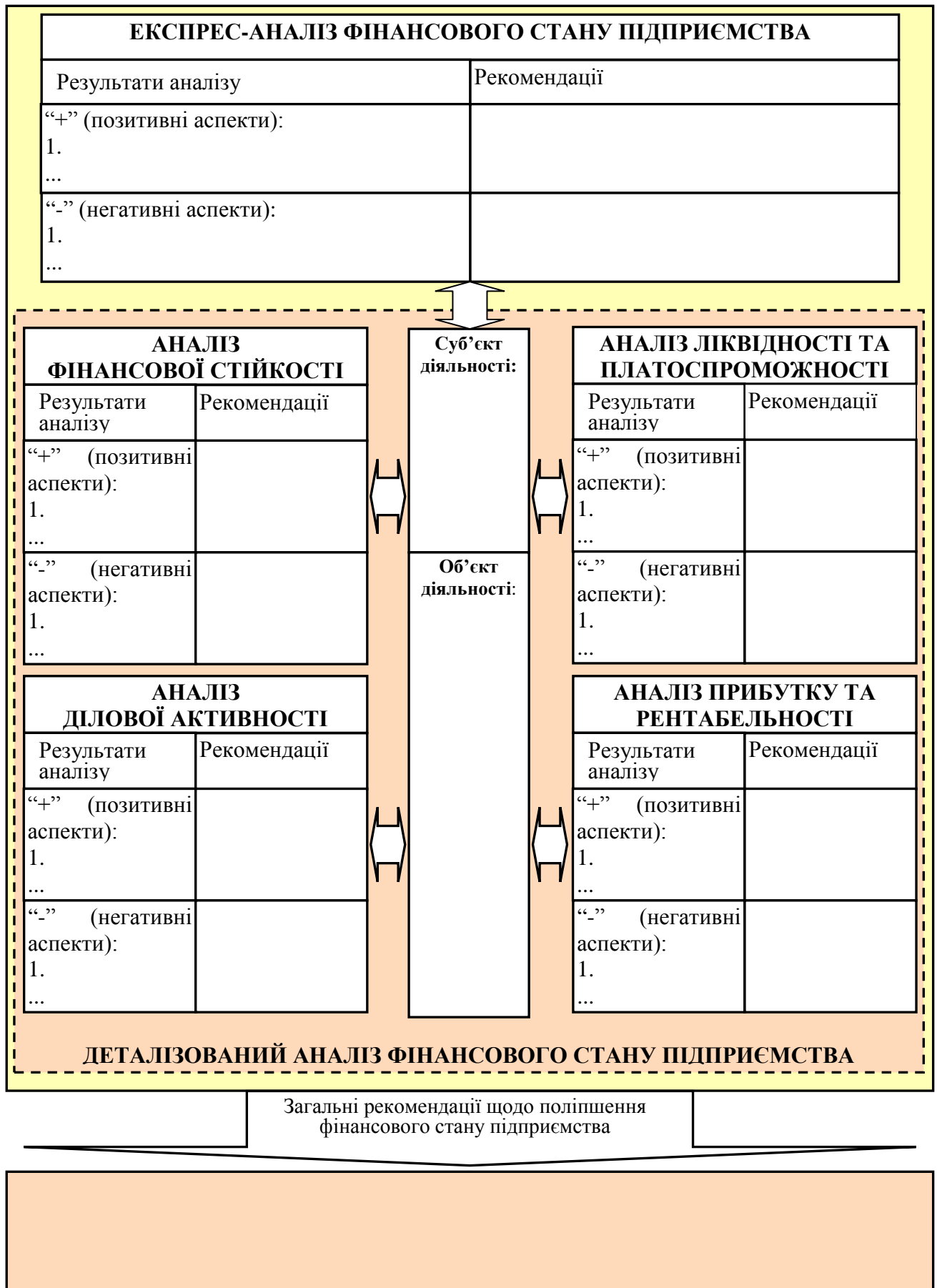


Рисунок 2.11 – Результати аналізу фінансового стану підприємства



Таблиця 2.8 – Результати аналізу і вибір заходів поліпшення фінансового стану підприємства

Предмет дослідження	Позитивні (+) і негативні (-) результати діяльності підприємства	Заходи, спрямовані на посилення позитивних і нейтралізацію негативних результатів	Вибір кінцевих заходів
Внутрішнє і зовнішнє середовище функціонування підприємства			<b>Макрорівень</b> (заходи, незалежні від підприємства):
Аналіз майна підприємства та джерел його формування			
Аналіз фінансової стійкості			
Аналіз ліквідності			<b>Мікрорівень</b> (заходи, залежні від підприємства):
Аналіз прибутку та рентабельності			
Аналіз ділової активності			

## РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев І. В., Мороз А. С., Романів Є. М., Хома І. Б. Фінансовий аналіз: техніка розрахунків та моделювання економічних ситуацій: Навч. посіб. / Національний ун-т "Львівська політехніка". - Л. : Бескид Біт, 2003. -152 с.
2. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія і практика: навч. посіб. (для студ. вищ. навч. закл.) - К.: Центр учбової літератури, 2009.- 328 с.
3. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: Навч. посібник / Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. - К. : КНЕУ, 2005. - 592с.
4. Верхоглядова Н. І. Фінансовий аналіз суб'єктів господарської діяльності промислових підприємств. - Д. : Наука і освіта, 2003. - 203с.
5. Гайдис Н. М. Фінансовий аналіз: Навч.-метод. посібник для студ. вищих навч. закл. / Національний банк України; Львівський банківський ін-т. -Л: ЛБІ НБУ, 2006.-414с.
6. Деєва Н. М., Дедіков О. І. Фінансовий аналіз: Навч.-метод. посібник для студ. вищих навч. закл. / Дніпропетровська держ. фінансова академія. - Д. : ДДФА, 2006.-380 с.
7. Іванієнко В. В. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. / Харківський держ. економічний ун-т. - 2. вид. - Х. : ВД "ІНЖЕК", 2003. - 168 с.
8. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз: Навч. посібник.- 2-ге вид., стереотип,- К.:МАУП, 2001.- 152 с.
9. Кизим Н. А., Іваниєнко В. В. Финансовый анализ: Учеб. пособие для студ. вузов / Харьковский национальный экономический ун-т. - 3-е изд., испр. и доп. - Х. : ИД "Инжэк", 2005. - 248 с.
10. Ковалев В. В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. - М. : Финансы и статистика, 1996. - 430 с.
11. Костирко Р.О. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник. - Х.: Фактор, 2007. - 784 с.
12. Крамаренко Г. О., Чорна О.Є. Фінансовий аналіз. Підручник. - К.: Центр учбової літератури, 2008. - 392с.
13. Литвин Б.М., Стельмах М.В. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник - К.: «Хай – Тек Прес», 2008.- 336 с.
14. Мец В. О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: Навч. посіб. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл.. - К.: Вища школа, 2003. - 278 с.
15. Митрофанов Г. В., Кравченко Г. О., Барабаш Н. С., Большакова О. Ю., Кириченко І. Г. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. / Київський національний торговельно- економічний ун-т / Г.В. Митрофанов (ред.). - К., 2002. - 301 с.
16. Подольська В.О., Яріш О.В. Фінансовий аналіз: Навч. посібник.- К.: Центр навчальної літератури, 2007.- 488 с.
17. Приходько Н. І. Фінансовий аналіз: навч. посібник / Харківська філія Українського держ. ун- ту економіки і фінансів. - Х. : ІНЖЕК, 2007. - 192 с.
18. Русак Н. А., Русак В. А. Финансовый анализ субъекта хозяйствования: Справ, пособие. - Минск : Вышэйшая школа, 1997. - 309 с.

19. Старостенко Г.Г., Мірко Н.В. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник - К.: Центр навчальної літератури, 2006.- 224 с.
20. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз: Навчальний посібник. - 2 вид., перероб. і доп. -К: ЦУЛ, 2002. 360с.
21. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Національний ун-т харчових технологій. - К. : Кондор, 2005. - 196с.
22. Шиян Д. В., Строченко Н. І. Фінансовий аналіз: Навч. посіб.. - К. : А.С.К., 2005.-230 с.
23. Шморгун Н.П. Головка І.В. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник.- К.:ЦНЛ, 2006.- 528 с.
24. Янковский К. П, Липчинская М. Ф. Финансовый и инвестиционный анализ: Учеб. пособие / Санкт-Петербургский гос. инженерно-экономический ун-т. - СПб. : СПбГИЭУ, 2001.- 104 с.
- 25.Brigham U., Houston E. Fundamentals of financial management N-Y: McGraw-Hill, 2009 - 835 p.
- 26.Haustein H., Maier H. Innovation Glossary / H. Haustein, H. Maier. – Oxford, N.Y., Toronto, Sydney, Frankfurt, 1986.